

дитини. Зокрема, немає чіткого уявлення про такі поняття, як: «права і свободи дитини», «права і свободи неповнолітнього». Чинне законодавство потребує відповідних змін і доповнень [2].

Таким чином, можна зробити висновки, що запровадження інновацій щодо захисту дітей потребує ґрунтовного світоглядного осмислення. Основним чинником дитячого неблагополуччя виступають розпад сім'ї і втрата сімейних цінностей у суспільстві. Тому інститут ювенальної юстиції має не підмінити інститут сім'ї, а допомагати цьому інституту. З неблагополучними сім'ями треба працювати, а не руйнувати їх. Необхідно поліпшувати фаховий рівень працівників відповідних правових та соціальних установ. З іншого боку, мають здійснюватися кроки щодо подальшої демократизації та гуманізації суспільного й приватного життя, підвищення культурного рівня населення, що буде допомагати формуванню і нового сучасного світогляду, сприйняттю прогресивних елементів ювенальної юстиції.

Бібліографічні посилання

1. Звернення Священного Синоду Української Православної Церкви щодо можливості впровадження в Україні системи ювенальної юстиції. – Режим доступу: orthodox.org.ua.
2. Максименко О. Нормативно-правові засади реалізації ювенальної політики в Україні / О. Максименко // Вісник Академії управління МВС. – 2010. – №3 (15). – С. 126–132.
3. Наказ міністра юстиції України про утворення робочої групи із впровадження системи ювенальної юстиції в Україні від 16.03.2010 року № 198/7; Наказ міністра юстиції України про утворення робочої групи впровадження системи кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні від 27.05.2010 № 491/7. – Режим доступу : zakon.rada.gov.ua.
4. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 1 липня 2010 року № 2411 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2010. – №. 40. – Ст. 527.
5. Ювенальна модель. Яка пасує більше? // Україна молода. – 2010. – 13 травня.

Надійшла до редколегії 17.01.11

УДК 316

Л. А. Пірог

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ПОТРЕБА У ТВОРЧІЙ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Розглянуто сутність терміна та процесу «самореалізації», потребу у творчій самореалізації особистості. Визначено умови самореалізації, проаналізовано негативну самореалізацію в підлітковому віці.

Ключові слова: особистість, самореалізація, потреба в самореалізації, самоактуалізація.

Рассмотрена сущность термина и процесса «самореализация», потребность в творческой самореализации личности. Определены основные условия самореализации, приведен пример негативного аспекта самореализации в подростковом возрасте.

Ключевые слова: личность, самореализация, потребность в самореализации, самоактуализация.

We can look at essence term and process “self-actuality”, need in creative self-realism yourself. Outstrip the same condition self-realism, we can look for example at the negative aspect self-realism in the teenage years.

Keywords: personality, self-realism, need in self-realism, self-actuality.

© Пірог Л. А., 2011

Людина як суб'єкт процесу соціалізації не є пасивною істотою. Вона первісно має в собі імпульси самореалізації та саморуку. Змінюючись і збагачуючись, ця людина несе в собі потребу і здатність до життєвого самовизначення і самореалізації на основі дії механізмів свободи вибору і свободи дії [4].

Історія вивчення проблеми самовдосконалення й самореалізації сягає тисячоліття. Ще Аристотель і Платон розглядали самоздійснення духовних і фізичних здібностей людини як мету її життя. Вони пов'язували світобудову з питанням про сенс людського життя, про оптимізацію індивідуального потенціалу та суспільного розвитку. У класичній гуманістичній педагогіці особливу увагу проблемам самовиховання і самовдосконалення, як процесам самореалізації, приділяли К. Вентцель, А. Листервег, Й. Песталоцці, М. Пирогов, Ж.-Ж. Руссо, К. Ушинський та ін.

Сьогодні проблемі самореалізації особистості також приділяють увагу зарубіжні дослідники науки, зокрема теоретичні основи проблеми самореалізації особистості висвітлюються в дослідженнях зарубіжних психологів А. Маслоу і К. Роджерса. Інші аспекти самореалізації як активної пізнавальної і творчої діяльності розкриваються у працях сучасних вітчизняних науковців – В. Андреева, А. Бойко, І. Іванова, Л. Когана, М. Лазарева, Л. Левченко, В. Лозової, В. Муляра, Л. Рибалко, Л. Сохань та інших учених. Інтерес викликають також праці, в яких розглядаються питання самоактуалізації особистості у зв'язку із самоактуалізацією (О. Ларіна), самопізнанням (М. Орлов), саморозвитком (Н. Бітянова, О. Кисельова, Л. Коган, С. Маринчак).

Існує декілька визначень даного терміна. Самореалізацію можна визначити як здатність людини відбивати увесь свій внутрішній світ у будь-якій формі діяльності; або трактувати як процес реалізації здібностей та особистісних потенцій як у діяльності, так і в інших людях; або прагнення розвинути сильні сторони своєї особистості. Розуміння терміна «самореалізація» у багатьох випадках збігається з поняттям «самоактуалізація» у визначеннях К. Роджерса та А. Маслоу саме у тому аспекті, який стосується саморозвитку, викриття латентних потенцій особистості [5, с. 111].

Потреба самореалізації дійсно є сутнісною і тотальною людською якістю, але вона не у формі підвищення уваги до себе, болісної рефлексії і самовдосконалення, а у формі прагнення щось створити, залишити слід у чомусь, або в комусь. Це розуміння повністю відповідає контексту думок С. Л. Рубінштейна про те, що саморозвиток і самовиховання особистості полягають не в якійсь ізольованій медитативній «роботі над собою», а в активній реальній зовнішній діяльності.

За А. Маслоу, самоактуалізація – це процес, який дає змогу людині стати тим, ким вона може стати; але він не звертає увагу на психологію того, хто самореалізується. Зв'язується, що розуміння особливостей самореалізації та її мотивації дуже пов'язане з тим, як розуміти зміст того, що реалізується [2]. Таким чином, стає зрозумілим, що самоактуалізація відбувається лише в такій діяльності, яка передбачає відкриття нових здібностей, перспектив. Тобто – передбачає розвиток і розширення усвідомлення.

Самореалізація особистості, а отже – і її мотивація, є «природною» і тотально-взагаломою якістю будь-якої особистості. Не може стояти питання про її додаткове формування. Більше того, виявляються відомими й основні механізми цього процесу. Тож проблема полягає в тому, що люди далеко не завжди розкривають (а отже – і формують) усі свої сутнісні сили – якості, залишаючись навіть неосвіченими щодо власного потенціалу.

Аналіз основних положень вітчизняної філософсько-психологічної традиції дає змогу встановити, що самореалізація особистості є, насправді, органічно притаманною будь-якій людині. Хоча існують тези щодо того, що нібито дуже невелика кількість людей, приблизно 3% населення, за визначенням А. Маслоу, – самореалізується. Таким чином, можна припустити, що кожній людині вдасться самореалізувати себе, тобто розвинути свої задатки і здібності, і втілити їх у якісь досягнення, здійснити свої життєві плани і мрії, різними шляхами і різною мірою. Це залежить від багатьох причин. Але однією з найважливіших є розуміння людиною самої себе, своєї належності до якоїсь людської спільноти, свого місця в суспільстві і свого призначення.

Тільки самовизначившись, зайнявши якусь позицію, людина зможе правильно зрозуміти або обрати те, як вона може чи повинна реалізувати саму себе. Кожна лю-

дина – це надзвичайно складна і багатовимірنا істота. Щоб якомога повніше досягнути саму себе, вона повинна усвідомлювати і свої індивідуальні, неповторні риси і якості, і свої особливості як представника певної вікової чи статевої групи, і свою належність до певних родин, нації, соціальної групи чи верстви. Чим повніше та багатогранніше людина буде усвідомлювати себе, тим більше різноманітних інтересів будуть сприйматися нею як свої власні, тим більший простір буде відкриватися перед нею для прояву її задатків та вмінь, тим повніше вона зможе реалізувати свої таланти і здібності.

Повнота самореалізації завжди залежить не тільки від самої людини, а й від умов, у яких їй доводиться жити, від певних обставин, які складаються в її житті. Найперша умова самореалізації – це можливість легко задовольняти свої елементарні потреби, що необхідні для підтримки свого фізичного існування. Надалі, це – наявність часу, вільного від повсякденних турбот, є також однією з головних умов саморозвитку і самореалізації особистості. Ще одна з найнеобхідніших умов самореалізації – визнання за кожною людиною певних прав і свобод. Так, одним із таких прав є право людини на вільне самовираження. І нарешті, одна з найголовніших умов самореалізації – це знання людиною своїх здібностей і того, як вона може або повинна розвивати й реалізовувати ці свої здібності.

Самореалізація має велике значення для розвитку особистості, оскільки засвоєний життєвий досвід, який пройшов крізь призму внутрішнього світу особистості оцінюється, критично переробляється нею і переходить у дійову позицію. Для успішної дії внутрішніх механізмів самореалізації необхідна висока моральність особистості, тобто високий рівень її духовного розвитку. Недостатній рівень моральності може призвести до негативної самореалізації особистості. Самореалізація – це, по суті, «самоконструювання», в процесі якого набувається життєвий досвід [3]. Самореалізація може бути не тільки позитивною, а й негативною, у результаті чого має місце антисоціальна поведінка особистості.

Якщо проаналізувати негативну самореалізацію в підлітковому віці, то необхідно відзначити, що в цьому періоді розвитку підліток часто порушує загальноприйняті норми, стає некерованим, для нього немає авторитетів, крім компанії друзів. Це пояснюється тим, що підліток не вміє правомірними засобами задовольнити свої соціально-психологічні потреби у визнанні, довірі, самоствердженні. Специфічним у підлітковому віці є прагнення якомога скоріше досягти статусу дорослої людини, самостійності. Ця установка може реалізуватися як позитивним, так і негативним способом. Підліток може брати участь у різних видах трудової діяльності, які не вимагають спеціальної професійної підготовки, фізично доступні йому. Прагнення до новизни життєвих вражень та до лідерства дозволяє йому досягти певних успіхів і навіть особистої самореалізації у спорті, мистецтві, художній, музичній, технічній творчості та ін.

В основі негативних форм самореалізації лежать специфічні для підлітків особливості особистості: недостатня критичність до себе та завищені вимоги до інших, неадекватно високий рівень домагань та малий життєвий досвід, прагнення до ризику, самостійності, а водночас несвідома підпорядкованість авторитетній людині або психологічне розчинення у групі однолітків. Тому важливим завданням суспільства в цьому напрямку є формування у підлітків почуття суспільної перспективи, свідомості, творчої спрямованості молоді як головної лінії життєвих орієнтацій.

Але соціальні обставини можуть бути такими, що сприятимуть більш активному і глибоко змістовному становленню самореалізації особистості. Механізм самореалізації особистості, на наш погляд, у своїх принципових моментах відповідає креативності. Ключовим тут є момент цілеспрямування. Особистість починається з власної постановки мети і відповідального переживання цього явища. Якщо мета не зовнішньо задана, то вона завжди моя (особистісна), завжди породжуюча (креативна) і така, що реалізує особистість і водночас розвиває, «вирощує» її. Таким чином, особистісна дія – це і є, власне, самореалізуюча і саморозвиваюча дія.

Отже, суб'єкт, тобто особистість, що самореалізується не лише сам ставить мету, а й перетворює її в життєву задачу, для чого сам переструктурує власний внутрішній світ. Таким чином, він стає причиною своїх відносин зі світом, із суспільством; є творцем власного життя, створює умови свого розвитку; долає деформацію власної особистості.

Відповідність потреби в самореалізації полягає в тому, що, задовольняючи її в різних видах діяльності, особистість ніколи не може задовольнити її повністю. Самореалізація базується на базовій потребі в самореалізації в різних видах діяльності, особистість шукає свої життєві цілі, знаходить своє місце в системі суспільних зв'язків і [6]. Конкретні форми, способи та види самореалізації у різних людей різні. Тому шляхи реалізації такого процесу залежать від того, наскільки сама людина прагне рухатися за течією, а творчо, активно ставитися до самої себе і свого життя. Людина, яка вже зробила свій вибір на користь творення себе як особистості, спробує реалізувати свій вибір за будь-яких умов. Слід лише зауважити, що самореалізація може відбуватися в різних формах. Ці форми саморозкриття людини залежать від об'єктивних обставин і можуть бути досить різними. А зміст і напрями та способи саморозкриття визначаються самою людиною і залежать від її свідомого вибору певних моментів свого життя, у кожній конкретній справі.

Відомий український вчений Є. І. Головаха досліджує самореалізацію в контексті життєвої перспективи особистості і розглядає її як «цілісну картину майбутнього у складному суперечливому взаємозв'язку програмованих і очікуваних подій, з якою людина пов'язує соціальну цінність і індивідуальний сенс свого життя» [1]. Перспектива особистості є найважливішим фактором її розвитку і самореалізації. Життєва перспектива не задається особистістю, а створюється нею, змінюється і уточнюється протягом життя, проходячи у своєму плині напружено-кризові моменти, можливі альтернативи на життєвому шляху особистості.

Бібліографічні посилання

1. Злобіна О. Суспільна криза і життєві стратегії особистості / О. Злобіна, В. Тихонович. – К. : Стило, 2002. – 238 с.
2. Кучерявий І. Т. Творчість – основа розвитку потенційних джерел особистості / І. Т. Кучерявий, О. І. Клепиков. – К. : Вища школа, 2000. – 288 с.
3. Мистецтво життєтворчості особистості: Наук.-метод. посібник : у 2 ч. / Ред. рада: В. М. Доній, Г. М. Несен, Л. В. Сохань, І. Г. Єрмаков та ін. – К., 1997. – Ч. 1: Теорія і технологія життєтворчості. – 392 с.
4. Москаленко В. Проблема виховання в контексті соціалізації особистості / В. Москаленко // Соціальна психологія. – 2005. – № 2 (10). – С. 3–17.
5. Психологія особистості: Словник-довідник / За ред. П. П. Горностая, Т. М. Титаренко. – К. : Рута, 2001. – 320 с.
6. Пономарев Я. А. Психологія творчості / Я. А. Пономарев. – М. : Наука, 1990.

Надійшла до редколегії 25.01.11

УДК 316

Л. І. Швидка

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

МОДЕЛІ ПОВЕДІНКИ МІСЬКОЇ МОЛОДІ У СФЕРІ ЗДОРОВ'Я: СПРОБА ЕМПІРИЧНОГО ВИМІРУ

Розглянуто проблеми, пов'язані з розробкою показників моделей поведінки у сфері здоров'я. Виокремлено та описано чотири моделі поведінки – конструктивну, адаптивну, регресивну та руйнівну. На прикладі спостереження міської молоді зроблено спробу їх емпіричного дослідження

Ключові слова: молодь, здоров'я, здоровий спосіб життя, самозберігаюча поведінка, моделі поведінки в сфері здоров'я.